

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

**ДОХОДИ БЮДЖЕТІВ МІСЬКИХ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав:

студент 4 курсу групи 472
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»

Савчук Вадим Олександрович _____

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Бак Наталія Андріївна _____

*До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ травня 2024 р.*

Завідувач кафедри фінансів і кредиту

_____ *проф. Нікіфоров П.О.*

АНОТАЦІЯ

Савчук В.О. Доходи бюджетів міських територіальних громад в Україні. Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024.

У кваліфікаційній роботі досліджені зміст і призначення доходів місцевих бюджетів. Охарактеризовано склад і структуру доходів місцевих бюджетів. Здійснено аналіз динаміки доходів бюджету Чернівецької міської територіальної громади. Визначено ключові проблеми у формуванні доходів місцевих бюджетів та запропоновано практичні пропозиції та рекомендації щодо збільшення доходів місцевих бюджетів.

Ключові слова: доходи, місцеві бюджети, бюджети об'єднаних територіальних громад, формування доходної бази місцевих бюджетів.

SUMMARY

Savchuk V.O. Revenues of the budgets of urban territorial communities in Ukraine. Manuscript. Qualification work for obtaining the first (bachelor) level of higher education in specialty 072 – Finance, banking and insurance. Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

The qualification work examines the content and purpose of local budget revenues. The composition and structure of local budget revenues is characterized. An analysis of the income dynamics of the budget of the Chernivtsi urban territorial community was carried out. The key problems in the formation of revenues of local budgets are identified and practical suggestions and recommendations are offered for increasing the revenues of local budgets.

Keywords: revenues, local budgets, budgets of united territorial communities, formation of the revenue base of local budgets.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ В.О. Савчук

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	6
1.1. Зміст і призначення доходів бюджетів міських територіальних громад	6
1.2. Склад і структура доходів бюджетів міських територіальних громад.....	10
РОЗДІЛ 2. СТАН ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В 2021-2023 РОКАХ	17
2.1 Оцінка структури доходів бюджету Чернівецької міської територіальної громади.....	17
2.2 Аналіз динаміки доходів бюджету Чернівецької міської територіальної громади.....	23
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ СТАБІЛЬНОГО НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТІВ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ДОХОДАМИ В УКРАЇНІ.....	34
3.1. Актуальні проблеми наповнення бюджетів міських територіальних громад в Україні	34
3.2. Практичні пропозиції та рекомендації щодо збільшення доходів бюджетів міських територіальних громад.....	37
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку бюджетної системи України місцеві бюджети є невід’ємною її складовою та відіграють важливу роль, а саме здійснюють розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту та забезпечують фінансування як виробничого так і не виробничого сектору економіки в різних регіонах України.

Під час військового стану для України є надзвичайно важливо зберегти своєчасне та безперервне виконання функцій органів місцевого самоврядування, що неможливе без достатньої дохідної бази. Окрім цього, в перший рік повномасштабного вторгнення росії окремі органи місцевого самоврядування зіткнулися з великою кількістю вимушено переміщених осіб та завдяки внутрішнім резервам, сформованим з доходів місцевих бюджетів, були в змозі належним чином забезпечити потреби громадян.

Війна – це рушійна сила до змін та реформ в економічній сфері держави, тому є гостра потреба у фундаментальному переосмисленні витрат як державного бюджету так місцевих бюджетів, а саме в їх доцільності та необхідності. Окрім цього, процес формування доходів місцевих бюджетів під час війни з рф становить суттєву фінансову проблему, яка вимагає не лише теоретичного обґрунтування ролі місцевих бюджетів у період війни, але й отримання відповіді на основне питання: як забезпечити стабільність формування доходної бази місцевих бюджетів на територіях, що вільні від окупації та на деокупованих землях. Тому аналіз та обговорення цих питань дозволить дослідити тенденції у формуванні доходної бази місцевих бюджетів в Україні під час періоду воєнного стану.

Мета і завданням дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є проаналізувати стан та запропонувати обґрунтовані методи зміцнення доходної бази місцевих бюджетів в Україні.

Для досягнення цієї мети у роботі необхідно розв'язати наступні завдання:

1. Дослідити зміст і призначення доходів місцевих бюджетів.
2. Охарактеризувати склад і структуру доходів місцевих бюджетів.
3. Оцінити структуру доходів бюджету Чернівецької міської територіальної громади.
4. Здійснити аналіз динаміки доходів бюджету Чернівецької міської територіальної громади.
5. Визначити актуальні проблеми наповнення доходів місцевих бюджетів.
6. Запропонувати практичні пропозиції та рекомендації щодо збільшення доходів місцевих бюджетів.

Об'єкт дослідження. Сукупність фінансових відносин суб'єктів господарювання, держави та органів місцевої влади в процесі формування доходів місцевих бюджетів України.

Предмет дослідження – стан доходів місцевих бюджетів, проблемні аспекти та рекомендації для покращення ефективності фінансового управління.

Методологічна база дослідження. Дослідженню доходів бюджету територіальної громади приділено досить багато уваги науковців, серед яких: Дяченко С.А., Кириленко О.П., Ломачинська І. А., Мороз Я. В., Чеберяко О. В. та інші.

У процесі написання кваліфікаційної роботи застосовувалися загальні **методи**: аналіз, індукція, дедукція, порівняння, узагальнення та спеціальні **методи**: абстрактно-логічний (застосовується для пояснення теоретичних аспектів формування доходів місцевих бюджетів), статистико-економічний (використовується для аналізу статистичної інформації), метод прогнозів.

Інформаційна база дослідження. Під час виконання вище вказаних завдань використовуватимемо дані з статистичної звітності та інформацію економічних досліджень.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота містить вступ, основну частину, яка складається з трьох розділів, висновки та список використаних джерел. Кваліфікаційна робота містить один рисунок і 11 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. Зміст і призначення доходів бюджетів міських територіальних громад

Вторгнення РФ на територію України неабияк актуалізувало питання стабільної та безперебійної роботи органів місцевого самоврядування, що вимагає відповідного фінансового забезпечення. Сучасна система, що історично склалася в Україні, передбачає дотації місцевим бюджетам з державного бюджету, що призводить до великого відтоку капіталу, який в період військового стану доцільніше спрямувати на потреби армії. Більше того, війна призвела до появи нових соціальних викликів, з якими стикаються місцеві органи влади: зокрема, втрата житла внутрішньо переміщеними особами стала однією з головних проблем, яку вони намагаються вирішити на місцях. Зараз дуже важливе питання забезпечення органів місцевого самоврядування достатніми фінансовими ресурсами шляхом створення стабільних джерел доходів для місцевих бюджетів.

Функція забезпечення суспільних благ є фундаментальною та основною для органів місцевого самоврядування. Фінансування цих послуг здійснюється за рахунок коштів, які виділяються з місцевих бюджетів. Це завдання можна вирішити лише шляхом стабілізації надійних власних джерел доходів. Доцільно розкрити суть поняття "дохідна база місцевого бюджету". Загально прийнято розуміти під цим терміном доходи, які надходять у місцеві бюджети. Бюджетний кодекс України надає таке визначення «доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ) [7].

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» інформує про наступне «доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів» [1]. У цьому ж Законі міститься роз'яснення про роль держави в місцевому самоврядуванні, що «державою фінансово підтримується місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснює контроль за законним, доцільним, економним, ефективним витрачанням коштів та належним їх обліком. Вона гарантує органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб» [33]. Окрім цього, законом встановлено, що мінімальні обсяги місцевих бюджетів визначаються на підставі фінансових стандартів бюджетної забезпеченості, враховуючи економічний, соціальний, природний та екологічний стан відповідних територій та відповідаючи рівню мінімальних соціальних потреб.

Основний висновок з цього полягає в тому, що законодавчо встановлено механізми формування доходів місцевих бюджетів з певних джерел, а у випадку нестачі коштів передбачено залучення фінансування від держави, зокрема, за рахунок державного бюджету. У науковій літературі глибше досліджується питання доходів бюджетів. Наприклад, за дослідженням Юрія С. І. та Бескида Й. М., доходи місцевих бюджетів слід класифікувати за двома основними категоріями: власні та закріплені. За своєю суттю, «власні доходи місцевих бюджетів – це доходи, які формуються в результаті дій і рішень, що приймають органи місцевого самоврядування» [3, с. 67].

Вітчизняні вчені в наукових публікаціях визначають дохідну базу місцевих бюджетів як конкретну складову місцевих фінансів, яка використовується для розв'язання проблем на регіональному рівні. Акцентується увага на тому, що доходи місцевих бюджетів це сукупність власних надходжень що акумулюються на місцях, а також фінансів що надходять з державного бюджету . Це допомагає

забезпечити необхідні фінансові ресурси для вирішення потреб територіальних громад.

Реформа децентралізації призвела до покращення доходної бази місцевих бюджетів. «До власних доходів нині належать: податкові надходження: частина від загальнодержавних податків та зборів (податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток, рентна плата (за користування надрами, видобування корисних копалин і т. п.), акциз з пального та ін.), місцеві податки і збори (податок на майно, єдиний податок, туристичний збір та ін.); неподаткові надходження (становлять трохи більше 10% загальної суми власних доходів місцевих бюджетів): плата за видачу ліцензій та дозволів, орендна плата, держмити, штрафи; інші надходження: кошти від продажу основного капіталу, цільові фонди, донорські кошти, отримані від ЄС та міжнародних організацій тощо» [13].

Питома вага того або іншого джерела доходів у структурі кожного місцевого бюджету визначається його розподілом відповідно до Бюджетного кодексу України та розподілу податків та зборів між місцевими бюджетами кожного рівня. Так, «податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) надходить до бюджетів об'єднаних територіальних громад (ОТГ), міст обласного значення, районних та обласних бюджетів, а до сільських, селищних бюджетів та бюджетів міст районного значення – ні» [13]. Останні наповнюють бюджет переважно завдяки місцевим податкам і зборам.

Доходна база місцевих бюджетів, окрім вище зазначених груп надходжень налічує міжбюджетні трансферти, до яких належать дотації та субвенції. За джерелом надходження, як правило трансферти отримуються з державного бюджету, але бувають випадки руху коштів між місцевими бюджетами. Чинний Бюджетний кодекс України дає визначення міжбюджетним трансфертам «це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого» [7]. Відповідно до статті 96 Бюджетного кодексу України, міжбюджетні трансферти поділяються:

- «базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій)
- субвенція;
- реверсна дотація (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);
- додаткові дотації» [7].

Оскільки питання надмірної залежності місцевих бюджетів від державного є досить актуальним то варто детальніше охарактеризувати види міжбюджетних трансфертів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Зміст основних видів міжбюджетних трансфертів в Україні [7]

Вид бюджетного субсидіювання	Визначення згідно українського законодавства
Базова дотація	трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій
Субвенція	грошова допомога, яка надається місцевому бюджету на певну ціль і на основі пайової участі у фінансуванні
Реверсна дотація	кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій
Додаткові дотації	кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій

Однією з відмінних рис дотацій є відсутність обмежень на їх використання, навпаки, субвенції часто мають специфічні умови використання. Дотації, зазвичай,

спрямовані на фінансування поточних потреб місцевого самоврядування, іноді вони можуть бути спрямовані на конкретні напрямки, щоб уникнути недоцільного використання.

Наприклад, «додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я призначена для здійснення поточних видатків у школах, включаючи зарплату непедагогічного персоналу, та для оплати енергоносіїв в лікарнях, амбулаторіях та інших закладах охорони здоров'я» [13].

Особливістю субвенцій є те, що вони надходять до місцевих бюджетів на конкретну мету і порядок їх використання визначається у правовому полі. Наприклад, «у Законі України «Про державний бюджет на 2019 рік» було передбачено 44 окремі субвенції, найбільша за обсягом – це освітня субвенція 69.6 млрд грн, субвенція на виплату допомоги малозабезпеченим сім'ям (63.0 млрд грн), медична субвенція (55.7 млрд грн), субвенція на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату природного газу (35.1 млрд грн) та субвенція на будівництво автомобільних доріг (14.7 млрд грн). Вони сумарно поглинають понад 90% усіх виділених на субвенції коштів» [40].

Основна мета акумуляції доходів до місцевого бюджету це розподіл їх на соціально необхідні потреби громади, зокрема витрати пов'язані з освітою різного ступеня, охороною здоров'я, ремонтом доріг та покращенням благоустрою територіальної громади.

1.2. Склад і структура доходів бюджетів міських територіальних громад

Бюджети ОТГ відіграють ключову роль у формуванні фінансових ресурсів, які служать для забезпечення роботи місцевих рад та розвитку соціальної інфраструктури. Ці кошти не лише забезпечують функціонування органів влади на

місцевому рівні, але й використовуються для підтримки різноманітних соціальних програм та проектів, спрямованих на поліпшення життя мешканців.

Фінансування витрат здійснюється з місцевих бюджетів на основі принципу субсидіарності, що передбачає відповідальність відповідних обласних, районних та місцевих органів влади за фінансування витрат, що виникають в містах, селищах, селах та об'єднаних територіальних громадах. Результатом цього є розмежування джерел доходів за рівнями бюджету.

Усі надходження розподіляються таким чином, що вони або повністю спрямовуються до відповідних бюджетів, або перераховуються до державного та місцевих бюджетів згідно з встановленими нормами.

У бюджетній системі України доходи місцевих бюджетів класифікують на такі групи: податкові та неподаткові доходи, міжбюджетні трансферти, тобто субвенції та дотації та надходження від операцій з капіталом. Бюджетний кодекс установлює як склад доходів різних рівнів місцевих бюджетів, так і правила їх розподілу між відповідними бюджетами. Податковий кодекс України в свою чергу регулює всі аспекти, пов'язані зі сплатою податків та зборів, надаючи відповідні вказівки щодо їх справляння.

Порядок справляння місцевих та загальнодержавних податків регламентуються Податковим кодексом України. Верховна рада України – це орган на який покладено повноваження щодо встановлення загальнодержавних податків і зборів, зокрема місцеві податки встановлюють у межах своїх повноважень органи місцевої влади.

Згідно чинного законодавства, статтею 9 Податкового кодексу України затверджено перелік загальнодержавних та місцевих податків і зборів. Для кращого розуміння відобразимо даний перелік у таблиці (табл. 1.2).

Бюджетний Кодекс України визначає що місцеві податки і збори зараховуються до місцевих бюджетів, натомість загальнодержавні зараховуються як до місцевого так і до державного з конкретно визначеними частками. Окрім,

Таблиця 1.2

Класифікація податків і зборів за місцем зарахування в Україні [7]

Податки і збори		
Загальнодержавні	Місцеві	
Податки	Податки	Збори
1. Податок на прибуток підприємств	1. Податок на майно:	1. Збір за місця для паркування транспортних засобів
2. Податок на доходи фізичних осіб	1.1 Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	
3. Податок на додану вартість	1.2 Транспортний податок	
4. Акцизний податок	1.3 Плата за землю	2. Туристичний збір
5. Екологічний податок	2. Єдиний податок	
6. Рентна плата		
7. Мито		

цього діє заборона на встановлення загальнодержавних податків або зборів, які не є вказаними у Податковому Кодексі України.

Доречно систематизувати нормативи зарахування загальнодержавних податків і зборів до всіх місцевих бюджетів у вигляді таблиці (табл. 1.3).

Розглянувши дані (табл. 1.3) слід зазначити, що такий непрямий податок, як податок на додану вартість, що входить у вартість товарів, робіт та послуг і сплачується покупцем, а обліковується та переходується до бюджету продавцем, до місцевих бюджетів зовсім не надходить. Він у повному обсязі перераховується платниками до державного бюджету, а його ставка становить 20 % (на окремі операції встановлені Податковим кодексом ставки складають 7 % і 0 %) [15].

Таблиця 1.3

Нормативи зарахування до місцевих бюджетів загальнодержавних податків і зборів [7, 6, 30]

Назва доходів згідно класифікації	Бюджет Києва	Обласні бюджети	Бюджети міст, ОТГ	Районні бюджети	Селищні, сільські бюджети
ПДФО	40%	15%	60%	60%	-
ПнП з комунальних підприємств	100%	100%	100%	100%	100%
Пнп з інших підприємств	10%	10%	-	-	-
Рентна за використання води (крім об'єктів місцевого значення)	45%	45%	-	-	-
Рентна за використання води (об'єктів місцевого значення)	100%	-	100%	-	100%
Рентна за видобування корисних копалин загальнодержавного значення	25%	25%	-	-	-
Рентна за видобування корисних копалин місцевого значення	100%	-	100%	-	100%
Плата за використання інших природних ресурсів	100%	100%	-	-	-
Акцизний податок з реалізації підакцизних товарів	100%	-	100%	-	100%
Частина акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального	13,44%	-	13,44%	-	13,44%

До складу місцевих бюджетів включається повний обсяг податку на прибуток, який сплачується підприємствами та фінансовими установами, які перебувають у комунальній власності. Проте, щодо інших підприємств, податок на прибуток зараховується тільки до обласного бюджету або бюджету міста Києва,

при цьому лише 10% від загальної суми. Решта місцевих бюджетів не отримують кошти від цього виду податку. Така система розподілу податкових надходжень має важливе значення для фінансового забезпечення місцевих програм і ініціатив.

Було досліджено, що із загальнодержавних податків до спеціального фонду місцевих бюджетів зараховується 80 % екологічного податку (крім екологічного податку, визначеного п.161 ч. II ст. 29 ПКУ), а далі він розподіляється між бюджетами згідно затверджених нормативів зарахування, тому числі: до сільських, селищних, міських та бюджетів ОТГ – 25 %, обласних бюджетів – 55 %, бюджету міста Києва– 80 % [7].

Важливою особливістю є те, що місцеві податки та збори можуть бути встановлені відповідними радами (сільськими, селищними, міськими, об'єднаними територіальними громадами) у межах їх повноважень. Це означає, що самі місцеві громади мають можливість визначати податкову політику, яка відповідає їхнім конкретним потребам і умовам. Такий підхід сприяє більшій гнучкості та краще адаптується в управлінні фінансовими ресурсами на місцевому рівні.

Перелік податків і їх ставок встановлюється Податковим кодексом і є обов'язковим для сплати на території відповідних територіальних громад. Важливо зазначити, що місцевим радам заборонено встановлювати податки та збори, які не передбачені законодавством. Такий підхід забезпечує юридичну чіткість та однакові умови оподаткування для всіх учасників.

Наразі до переліку місцевих податків включаються податок на майно та єдиний податок. Податок на майно включає в себе оподаткування нерухомого майна, окрім земельних ділянок, транспортний податок і плату за землю. Такий підхід дозволяє місцевим громадам збирати кошти на розвиток територій та забезпечення необхідної інфраструктури.

До місцевих зборів відносять: збір за місця для паркування транспортних Засобів, а також туристичний збір.

Варто деталізувати нормативи зарахування місцевих податків і зборів до всіх місцевих бюджетів у вигляді таблиці (табл. 1.4)

Таблиця 1.4

Нормативи зарахування до місцевих бюджетів загальнодержавних податків і зборів [6,7]

Назва доходів згідно класифікації	Бюджет Києва	Обласні бюджети	Бюджети міст, ОТГ	Районні бюджети	Селищні, сільські бюджети
Податок на майно	100%	-	100%	-	100%
Єдиний податок	100%	-	100%	-	100%
Пнп з інших підприємств	100%	-	100%	-	100%
Збір за місця для паркування транспортних засобів	100%	-	100%	-	100%
Туристичний збір	100%	-	100%	-	100%

Аналізуючи надані дані, стає очевидним, що елементи загальнодержавних податків і зборів, такі як ставки, податкові пільги та інші аспекти, закріплені централізовано. Це означає, що місцева влада не має прямого впливу на ці аспекти і не може встановлювати їх. Таким чином, місцеві органи влади не мають можливості контролювати або змінювати загальнодержавні податки і збори, які є одним із джерел доходів місцевих бюджетів.

Щодо місцевих податків і зборів, переконаний, що повноваження місцевої влади згідно є значно більшими. Тому, варто детальніше дослідити та проаналізувати механізм справляння цих податків і зборів на прикладі Чернівецької міської територіальної громади.

Отже, валову частину доходів місцевих бюджетів формують податкові та неподаткові надходження. Не менш важливу та вагому роль в частці доходів місцевих бюджетів займають міжбюджетні трансферти – дотації та субвенції отримані з державного бюджету або бюджетів інших рівнів.

Дотації та субвенції в певній мірі слугують вирівнювачем, який дає змогу місцевим бюджетам утримувати баланс між дохідною та видатковою частиною бюджету. Міжбюджетні трансферти покривають нестачу коштів та забезпечують ефективне функціонування органів місцевого самоврядування. Окрім цього, в Україні є поширена практика коли виділяються трансферти з державного бюджету для фінансування дорого-вартісних проектів на місцевому рівні, оскільки місцеві бюджети не мають змоги виділити необхідну кількість коштів через відсутність достатнього фінансового ресурсу.

Основне цільове призначення доходів місцевих бюджетів це повноцінне задоволення потреб громадян, які зареєстровані у відповідній територіальній громаді. У зв'язку з війною видаткова частина як державного так і місцевих бюджетів значно зросла, саме тому питання збільшення та стабілізації дохідної бази місцевих бюджетів, як ніколи є важливим та актуальним. У період війни держава потребує фінансово-самостійних місцевих бюджетів, у яких нема гострої необхідності у міжбюджетних трансфертів для покриття базових потреб. Більше того, зростання доходів місцевих бюджетів дозволить збільшити фінансування потреб армії за рахунок місцевого рівня, адже фінансові ресурси в державному бюджеті є обмежені.

РОЗДІЛ 2

СТАН ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В 2021-2023 РОКАХ

2.1 Оцінка структури доходів бюджету Чернівецької міської територіальної громади

На даному етапі розвитку України валова частина фінансових ресурсів державного бюджету спрямовані на витрати пов'язані з обороноздатністю країни. Результатом цього є ускладнення наповнення місцевих бюджетів через обмеженість в отриманні трансфертів з державного бюджету.

Доходи місцевого бюджету розділяються на два фонди: загальний та спеціальний. Додатково існує третя група доходів - міжбюджетні трансферти, які є важливим елементом оцінки залежності місцевих бюджетів від державного бюджету.

Надалі для оцінки доходів використовуватимемо дані про доходи бюджету Чернівецької міської територіальної громади (табл. 2.1, рис. 2.1).

До бюджету Чернівецької міської територіальної громади за 2023 рік надійшло 4227,3 млн. грн, у порівнянні з 2022 роком надходження збільшилися на 842,9 млн. грн або 24,9%. У 2022 році надійшло 3384,4 млн. грн, що в порівнянні з 2021 роком більше на 725,9 млн. грн або 27,3%. Значне збільшення бюджету Чернівецької міської територіальної громади у 2022 та 2023 роках спричинене збільшенням загального фонду бюджету громади (без врахування обсягів міжбюджетних трансфертів).

У структурі доходів бюджету Чернівецької міської територіальної громади за 2021-2023 роки помітно зменшення питомої ваги міжбюджетних трансфертів, а саме: 24% у 2021 році 15,5% у 2022 році та 13,8% у 2023 році.

Таблиця 2.1

Структура доходів Чернівецької міської територіальної громади в 2021-2023 рр.

Фонди бюджету	Доходи за 2021 рік, тис. грн	Відхилення 2022 до 2021 року		Доходи за 2022 рік, тис. грн	Відхилення 2023 до 2022 року		Доходи за 2023 рік, тис. грн
		тис. грн	%		тис. грн	%	
Загальний фонд (без трансфертів)	1 973 664,5	670 217,7	134,0	2 643 882,2	555 562,9	121,0	3 199 445,1
Спеціальний фонд (без трансфертів)	130 235,5	86 830,8	166,7	217 066,4	227 610,3	204,9	444 676,6
Міжбюджетні трансферти	554 615,0	-31 151,3	94,4	523 463,7	59 712,9	111,4	583 176,6
Всього	2 658 515,0	725 897,2	127,3	3 384 412,3	842 886,1	124,9	4 227 298,4

Джерело: розраховано автором за даними [29].

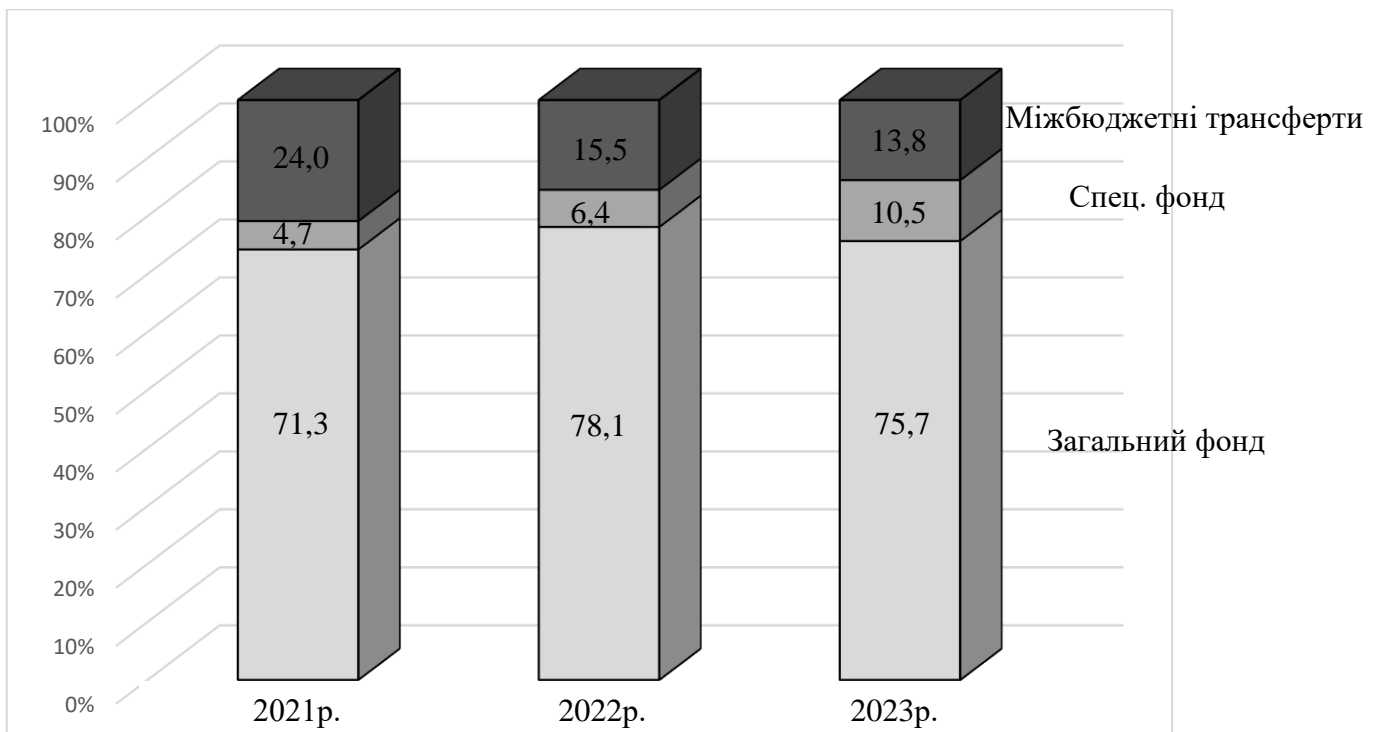

Рис. 2.1 Структура доходів бюджету Чернівецької міської територіальної громади в 2021-2023 рр., % [29].

З інформації наведеної в таблиці 2.1 та рисунку 2.1 можна зробити наступний висновок, а саме: бюджет Чернівецької міської територіальної громади поступово стає більш самостійним (не залежним від державного бюджету) - частка

міжбюджетних трансфертів зменшується, натомість є значне зростання загального фонду місцевого бюджету впродовж останніх років, що свідчить про збільшення внутрішніх джерел доходів. Також варто відмітити стрімке відсоткове зростання спеціального фонду на 66,7 % у 2022 році та більш ніж вдвічі у 2023 році.

Варто дослідити глибше що вплинуло на таке зростання обсягу загального та спеціального фонду. Спершу згрупуємо усі надходження бюджету Чернівецької міської територіальної громади на три частини: податкові та неподаткові надходження та трансферти (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Надходження бюджету Чернівецької міської територіальної громади
в 2021-2023 рр.

Доходи бюджету	Станом на 01.01.2024 рік, тис. грн	Станом на 01.01.2023 рік, тис. грн	Станом на 01.01.2022 рік, тис. грн
Податкові надходження	3 067 154,20	2 540 411,80	1 875 390,62
Неподаткові надходження	576 967,55	320 536,78	228 509,43
Трансферти	583 176,62	523 463,70	554 615,00
Всього	4 227 298,37	3 384 412,28	2 658 515,05

Джерело: розраховано автором за даними [29].

З наведеної вище таблиці зробимо підрахунки як змінювалися доходи бюджету Чернівецької міської територіальної громади:

Податкові надходження: у 2022 році порівнюючи з 2021 роком зросли на 665,0 млн. грн, або 35,5%. У 2023 році у порівнянні з 2022 роком збільшилися на 526,8 млн. грн, або 20,7%

Неподаткові надходження: у 2022 році порівнюючи з 2021 роком зросли на 92,0 млн. грн, або 40,3%. У 2023 році у порівнянні з 2022 роком збільшилися на 256,5 млн. грн, або 80,0%.

Провівши порівняльну роботу з таблицею 2.1 та 2.2 можна зробити наступний висновок, що між податковими надходженнями та доходами загального фонду, а

також неподатковими надходженням та доходами спеціального фонду наявний прямий кореляційний зв'язок. Динаміка їх змін є подібною, що аргументується тим, що основна частина загального фонду бюджету Чернівецької міської територіальної громади складається з податкових надходжень, натомість спеціальний фонд це переважно неподаткові надходження.

Податок на доходи фізичних осіб – це найбільше джерело доходів місцевих бюджетів зокрема в 2023 році в бюджеті Чернівецької міської територіальної громади даний податок займає 61,7% від усіх доходів загального фонду бюджету без трансфертів. Саме тому варто детально проаналізувати динаміку надходження податку на доходи фізичних осіб до бюджету Чернівецької міської територіальної громади (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Надходження податку на доходи фізичних осіб (надалі ПДФО) до бюджету Чернівецької міської територіальної громади в 2021-2023 рр. тис. грн.

Показники	Уточнений план на 2024 рік	Фактичні надходження		
		Станом на 01.01.2024 рік	Станом на 01.01.2023 рік	Станом на 01.01.2022 рік
Податок та збір на доходи фізичних осіб	2 046 997,02	1 937 310,37	1 745 113,60	1 178 479,72
ПДФО з заробітної плати	1 253 517,02	1 301 084,75	1 202 688,60	1 066 583,00
ПДФО з доходів військовослужбовців	732 330,00	567 331,44	503 411,50	70 911,22
ПДФО з інших доходів ніж заробітна плата	24 000,00	25 669,74	20 558,80	15 183,30
ПДФО з річного декларування	36 070,00	41 584,23	18 454,70	25 802,20
ПДФО із доходів спеціалістів резидента Дія Сіті	1 080,00	1 493,53	0,00	0,00
ПДФО у вигляді мінімального податкового зобов'язання, що підлягає сплаті фізичними особами	0,00	146,68	0,00	0,00

Джерело: розраховано автором за даними [29].

За 2023 рік ПДФО отримано 1937,3 млн. грн, що на 109,7 млн. грн або 5,4% менше уточненого річного плану, порівняно з 2022 роком надходження податку

збільшились на 192,2 млн. грн або 11,0%, порівняно з 2021 роком надходження зросли на 758,8 млн. грн або 64,4%.

Зокрема:

1) податку на доходи фізичних осіб, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку у вигляді заробітної плати перераховано до бюджету громади 1301,1 млн. грн, що на 47,6 млн. грн або 3,8% більше уточнених річних показників, до 2022 року приріст надходжень склав 98,4 млн. грн або 8,2%, до 2021 року приріст становить 234,5 млн. грн або 22,0%.

Забезпечено приріст податку, в основному за рахунок росту середньої заробітної плати. Також, забезпечено приріст податку платниками, які в 2022 році не перераховували ПДФО до бюджету Чернівецької громади

За інформацією департаменту соціально – економічного розвитку та стратегічного планування міської ради в Чернівецькій громаді здійснюють діяльність 38 релокованих підприємств (фізичні особи – підприємці та юридичні особи). Станом на 01.01.2024 року ПДФО до бюджету громади перераховано – 6,3 млн. грн.

Окрім цього, по окремих платниках відбулося зменшення перерахування податку по причинах: припинення діяльності підприємства, зменшення чисельності працівників та розміру середньої заробітної плати.

2) податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу, що сплачується податковими агентами надійшло 567,3 млн. грн, що на 165,0 млн. грн або 22,5% менше уточнених планових показників, до надходжень 2022 року ріст 63,9 млн. грн, до 2021 року 496,4 млн. грн або у 8 разів.

Згідно, внесених змін до Бюджетного кодексу України, з 1 жовтня 2023 року по 31 грудня року, в якому припинено чи скасовано воєнний стан, податок на доходи фізичних осіб від оподаткування доходів у вигляді грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями,

поліцейськими та особами рядового і начальницького складу, зараховується в повному обсязі до державного бюджету.

Кошти зараховані до бюджету громади в жовтні – листопаді 2023 року в сумі 124,5 млн. грн були перераховані до держбюджету.

3) податку на доходи фізичних осіб, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку інших, ніж заробітна плата отримано 25,7 млн. грн, понад планові показники 1,7 млн. грн або 7,0%, порівняно з 2022 роком ріст складає 5,1 млн. грн або 24,9%, порівняно з 2021 роком надходження зросли на 10,5 млн. грн або 69,1%. Дані зміни є результатом виплат окремими суб'єктами господарювання дивідендів.

4) податку на доходи фізичних осіб, що сплачується фізичними особами за результатами річного декларування надійшло 41,6 млн. грн, понад уточнений річний план отримано 5,5 млн. грн або 15,3%. Порівняно з 2022 роком надходження зросли на 23,1 млн. грн або в 2,2 рази.

5) податку на доходи фізичних осіб із доходів спеціалістів резидента Дія Сіті (пільговий режим оподаткування ІТ-компаній, які мають статус резидентів «Дія Сіті» та їх працівників, ставка ПДФО – 5%) отримано 1,5 млн. грн, що на 0,4 млн. грн більше річного показника. Податок зараховується до бюджету з квітня 2023 року.

6) податку на доходи фізичних осіб у вигляді мінімального податкового зобов'язання, що підлягає сплаті фізичними особами (сплачується власниками та/або користувачами земельних ділянок, віднесених до сільськогосподарських угідь) отримано 146,7 тис. грн.

Проаналізувавши викладену інформацію у першому підрозділі другого розділу кваліфікаційної роботи, яка стосується динаміки надходжень податків і зборів о бюджету Чернівецької міської територіальної громади за 2021-2023рр. можна зробити наступний висновок:

Податкові надходження це основне джерело наповнення бюджету Чернівецької міської територіальної громади. Серед усіх податків і зборів найбільшу питому вагу займає податок на доходи фізичних осіб, зокрема його частка у бюджеті у 2023 році становила 64,3% від усіх податкових надходжень. Суттєве збільшення доходів бюджету відбулося саме через збільшення надходжень ПДФО, порівняно з 2021 роком надходження зросли на 758,8 млн. грн або 64,4%. Проте, основною причиною такого зростання у 2023 році є збільшення надходжень ПДФО з військовослужбовців в порівнянні з 2021 роком рівень надходження зросли у 8 разів.

Шістдесят чотири відсотки податку на доходи фізичних осіб надходить до місцевих бюджетів відповідно до реєстрації місцезнаходження юридичної особи. Склався такий прецедент, що військовослужбовці де-факто боронять країну на сході України, проте де-юре обліковуються за місцем розташування військової частини і ПДФО з їхнього доходу надходить до місцевого бюджету. Тому з 1 жовтня 2023 року ПДФО з військовослужбовців почало зараховуватися в повному обсязі до державного бюджету. Через це у 2024 році очікується зменшення надходжень отриманих з податку на доходи фізичних осіб, проте скорочення буде не критичним, оскільки у 2024 році очікується збільшення мінімальної заробітної плати до 7100 грн з 1 січня та 8000 грн з 1 квітня.

2.2 Аналіз динаміки доходів бюджету Чернівецької міської територіальної громади

Згідно з Бюджетним кодексом бюджет може включати дві складові:

- загальний фонд бюджету, за рахунок коштів якого забезпечується фінансування основних функцій та завдань держави і територіальних громад;
- спеціальний фонд, призначений для фінансування певних заходів, визначених законодавством

Розподіл бюджету на загальний і спеціальний фонди має за мету забезпечення прозорої системи оцінки всіх джерел надходжень і визначення пріоритетів у фінансуванні витрат. З правової точки зору розподіл бюджету на загальний та спеціальний фонди визначається Бюджетним кодексом, а кількісний розподіл – законом про Державний бюджет України [7].

Надалі продовжимо детальніше аналізувати динаміку доходів бюджету Чернівецької міської територіальної громади за загальним та спеціальним фондом. Для зручності розділимо доходи загального фонду на податкові та неподаткові надходження.

Розглянемо податкові надходження загального фонду бюджету Чернівецької міської територіальної громади (табл. 2.4).

Податку на прибуток до бюджету громади отримано 8,4 млн. грн, що на 1,4 млн. грн або 20,5% більше уточнених річних показників, що спричинене сплатою окремими комунальними підприємствами податку понад заплановані обсяги у зв'язку із скасуванням з 1 серпня 2023 року можливості сплати єдиного податку за ставкою 2% та переходом платників на загальну систему оподаткування у зв'язку із скасуванням з 1 серпня 2023 року можливості сплати єдиного податку за ставкою 2% та переходом платників на загальну систему оподаткування.

Порівняно з 2022 роком надходження збільшились на 3,4 млн. грн або в 1,7 рази, а з 2021 роком зросли на 3,1 млн. грн або 1,6 рази, внаслідок збільшення сплати зазначеного платежу.

Рентної плати за 2023 рік надійшло 171,9 тис. грн що на 122,5 тис. грн менше від уточнених показників, зокрема це становить 58,4 % від плану. У порівнянні з 2022 та 2021 роками рентна плата скоротилася на 396,6 тис. грн та 304 тис. грн аналогічно. Така динаміка пояснюється зменшенням обсягів проведених санітарних рубок лісу та рубок догляду та внаслідок реорганізації (об'єднання) державних лісогосподарських підприємств в єдине державне підприємство - ДСГП «Ліси

України», а також припиненням видобутку корисних копалин у 2023 році ПБКФ «Зірка»

Акцизного податку з вироблених в Україні та з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (пальне) з державного бюджету перераховано до

Таблиця 2.4

Податкові надходження загального фонду бюджету Чернівецької міської територіальної громади в 2021-2023 рр. тис. грн.

Показники	Уточнений план на 2024 рік	Фактичні надходження		
		Станом на 01.01.2024	Станом на 01.01.2023	Станом на 01.01.2022
Податкові надходження	3116129,2	3067154,2	2540411,8	1875390,6
ПДФО	2046997,0	1937310,4	1745113,6	1178479,7
Податок на прибуток підприємств	6975,0	8406,7	5019,6	5323,2
Рентна плата	294,4	171,9	568,5	475,9
Акцизний податок (пальне)	74900,0	78825,7	24081,5	61785,7
Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів (тютюн, алкоголь)	217850,0	219803,0	155008,2	88065,0
Місцеві податки і збори	769112,8	822636,5	610620,4	541261,1
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	104410,0	118660,7	58868,4	29115,4
Плата за землю	237607,6	254246,0	180856,6	186963,8
Транспортний податок	549,0	936,2	443,4	682,5
Збір за місця для паркування транспортних засобів	2925,5	3079,3	2405,5	1291,3
Туристичний збір	3000,0	2266,0	1719,0	627,1
Єдиний податок	420620,7	443448,4	366327,5	322581,0

Джерело: розраховано автором за даними [29].

бюджету громади у сумі 78,8 млн. грн, що на 3,9 млн. грн або 5,2% більше річних уточнених показників на 54,7 млн. грн або в 3,2 рази більше ніж у 2022 році, оскільки, враховуючи зміни до ПКУ, з 17.03.2022 року по 30.09.2022 року були встановлені нульові ставки акцизу на деяке пальне та нафтопродукти, із 30.09.2022 року до 01.07.2023 були встановлені зменшені ставки акцизного податку, а з

01.07.2023 року ставки акцизу були відновлені до довоєнного рівня.

Підтвердженням цього є досить наближені показники акцизного податку з вироблених в Україні та з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (пальне) у 2023 та 2021 роках.

Акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів (тютюн, алкоголь) отримано 219,8 млн. грн, що на 2,0 млн. грн або 0,9% більше уточнених річних показників, на 64,8 млн. грн або 41,8% більше ніж у 2022 році та на 131,7 млн. грн або 49,5% більше ніж у 2021 році.

Суттєве збільшення надходжень з акцизного податку (тютюн, алкоголь) до бюджету Чернівецької міської територіальної громади у 2023 році в порівнянні з попередніми періодами пояснюється тим що з 1 травня 2022 року було змінено механізм сплати та зарахування акцизного податку з тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах та збільшення обсягів нарахувань по акцизному податку (алкоголь).

Податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки сплачено до бюджету громади 118,7 млн. грн, що на 14,3 млн. грн або 13,6% більше уточнених річних показників на 2023 рік.

Порівняно з 2022 роком надходження зросли на 39,4 млн. грн або у 1,9 рази а в порівняння з 2021 роком зросли у 4 рази, зокрема:

- внаслідок вжиття заходів (листи фінансового управління міської ради до ГУ ДПС у Чернівецькій області) залучено до оподаткування 91 СГД на суму 10,6 млн. грн;

- внаслідок самостійного декларування платниками зобов'язань, так і внаслідок проведеної роботи працівниками податкових органів;

- погашення податкового боргу;

- крім того, у зв'язку із законодавчими змінами в 2022 році платники плати за землю, податок на нерухомість сплачували лише за три квартали (різниця в квартал

близько 10,0 млн. грн), а в 2021 році такі платники податок на нерухоме майно не сплачували зовсім.

Плати за землю перераховано до бюджету громади 254,2 млн. грн, що на 16,6 млн. грн або 7,0% більше уточнених річних планових показників, порівняно з 2022 роком надходження зросли на 73,4 млн. грн або в 1,4 рази.

Причини:

- погашення податкового боргу;
- ріст надходжень за рахунок індексу інфляції (15%) - орієнтовно 10,0 млн. грн;
- укладенням впродовж року договорів оренди, внаслідок зміни нормативно грошової оцінки землі.

Транспортного податку отримано 0,9 млн. грн, або в 1,7 рази більше річних уточнених планових показників, понад план отримано 0,4 млн. грн та на 0,5 млн. грн або в 2 рази більше порівняно з 2022 роком, що пояснюється збільшенням кількості об'єктів оподаткування. Іншим фактором, що вплинув на збільшення обсягу надходжень транспортного податку є девальваційні процеси, оскільки, об'єктом оподаткування є транспортні засоби рік випуску яких не перевищує 5 років, а середньо ринкова вартість становить більше 365 мінімальних заробітних плат. Тобто межа вартості визначається у гривнях, а у зв'язку із девальвацією вартість автомобілів у гривневому еквіваленті зросла. Через це збільшилася кількість об'єктів оподаткування.

Збору за місця для паркування транспортних засобів надійшло 3,1 млн. грн, що на 0,2 млн. грн або 5,3% більше річних планових показників, порівняно з 2022 роком ріст 0,7 млн. грн. або 28,0%, внаслідок збільшення кількості майданчиків для платного паркування транспортних засобів.

Туристичного збору отримано 2,3 млн. грн, що на 0,7 млн. грн або 24,5% менше затверджених річних планових показників, до надходжень 2022 року приріст

склав +0,5 млн. грн або 31,8%. Основна причина полягає у зменшенні попиту на туризм та користуванні послугами готельного бізнесу.

Єдиного податку перераховано 443,4 млн. грн, понад річні уточнені показники отримано 22,8 млн. грн або 5,4%, порівняно: з 2022 роком надходження збільшились на 77,1 млн. грн або 21,1%, з 2021 роком збільшення на 120,8 млн. грн або 37,4%.

Згідно внесених змін до ПКУ, спрощена система оподаткування з можливістю сплати єдиного податку платниками III групи за ставкою 2 відсотки діяла з 1 травня 2022 року по 1 серпня 2023 року. Це призвело до значного збільшення кількості платників єдиного податку. Також, спеціальних режим оподаткування який давав можливість платникам оподатковувати свої доходи за ставку 2% - єдиного податку, не передбачав обмеження в обсязі річного доходу. Ці зміни дали можливість великим підприємствам переходити на спрощену систему оподаткування зі сплатою 2% з доходу. Результатом цього є значне збільшення бази оподаткування єдиним податком.

Після відміни спеціального режиму оподаткування суттєвих змін у надходженнях єдиного податку до місцевих бюджетів не відбулося. Цей факт пояснюється збалансуванням між зростанням ставки єдиного податку з 2% до 5%, та зменшенням бази оподаткування, що спричинене переходом великих підприємств на загальну систему оподаткування.

Для все охоплення варто проаналізувати також неподаткові надходження бюджету Чернівецької міської територіальної громади (табл. 2.5).

Частини чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань вилучено до бюджету громади на суму 10,3 млн. грн, що на 2,4 млн. грн або 30,8% більше уточнених річних показників на 2023 рік. Порівняно з минулим роком надходження зросли на 6,0 млн. грн або в 2,4 рази, а з 2021 роком на 7,1 млн. грн або в 3,2 рази.

За 2023 рік до бюджету громади отримано 7,9 млн. грн купонного доходу по облігаціях внутрішніх державних позик.

Адміністративних штрафів та інших санкцій, що накладаються виконавчими органами відповідних рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями перераховано 13,9 млн. грн, ріст до уточненого

Таблиця 2.5

Неподаткові надходження загального фонду бюджету Чернівецької міської територіальної громади в 2021-2023 рр. тис. грн.

Показники	Уточнений план на 2024 рік	Фактичні надходження		
		Станом на 01.01.2024	Станом на 01.01.2023	Станом на 01.01.2022
Неподаткові надходження	124769,7	132290,9	103470,4	98273,9
Частина чистого прибутку (доходу) комунальних підприємств	7880,0	10309,7	4281,3	3188,4
Плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів	7833,7	7852,5	3044,9	18738,5
Надходження штрафів що накладаються виконавчими органами місцевих рад	10400,0	13886,8	8663,5	6084,0
Адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів	1140,0	1231,8	1257,8	1371,8
Адміністративні штрафи за адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі	807,2	1149,0	0,0	0,0
Плата за надання інших адміністративних послуг	31000,0	28139,4	30114,9	25042,7
Адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень	1480,0	1502,1	981,7	1768,6
Орендна плата за користування майном комунальної власності	52000,0	54400,0	46400,0	34494,5
Кошти за шкоду, що заподіяна на земельних ділянках	7158,8	8206,2	6135,6	2234,0
Інші неподаткові надходження	5070,1	5613,4	2590,7	5351,4

Джерело: розраховано автором за даними [29].

показника на 2023 рік +3,5 млн. грн або 33,5%, до 2022 року + 5,2 млн. грн або в 1,6 рази, до 2021 року + 7,8 млн. грн або в 2,3 рази внаслідок збільшення надходжень штрафів, накладених Інспекцією з паркування управління порядку та контролю за благоустроєм міста Чернівці.

Плати за надання інших адміністративних послуг надійшло 28,1 млн грн, що на 2,9 млн. грн або 9,2% менше річних показників та на 2,0 млн. грн або 6,6% менше ніж у 2022 році, внаслідок зменшення надходжень адміністративних послуг, що перераховуються Державною міграційною службою, за рахунок зменшення кількості виданих паспортів громадян України для виїзду за кордон.

Орендної плати за користування майном, що перебуває у комунальній власності надійшло 54,4 млн. грн, що на 2,4 млн. грн або 4,6% більше річних планових показників, збільшення надходжень порівняно з 2022 роком склало 8,0 млн. грн або 17,2%, в основному, внаслідок збільшення орендної плати за результатами електронних аукціонів.

Завершальним етапом аналізу доходів бюджету Чернівецької міської територіальної громади буде аналіз спеціального фонду місцевого бюджету (табл. 2.6).

Найбільша питома вага серед надходжень спеціального фонду бюджету Чернівецької міської територіальної громади у 2023 році належить:

1. Власні надходження бюджетних установ 51,9%;
2. Кошти від продажу землі - 28,7%;
3. Надходження коштів від відчуження майна комунальної власності – 12,5;
4. Цільові фонди, утворені місцевими радами - 4,0%;
5. Надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту – 2,6%.

Станом на 01.01.2024 року бюджетними установами отримано власних надходжень в сумі 230,7 млн. грн або 97,6% до річних кошторисних призначень на 2023 рік. Недоотримано – 5,6 млн. грн. Порівняно з 2022 роком надходження

збільшилися на 159,8 млн. грн або втричі, у порівнянні з 2021 роком збільшилися на 156,5 млн. грн або 3,1 рази.

До бюджету розвитку перераховано 194,8 млн. грн або 101,4% до уточненого річного плану, понад план отримано - 2,6 млн грн.

У розрізі платежів до бюджету розвитку надійшло:

- 127,6 млн. грн коштів від продажу землі (+3,6 млн. грн або 2,9% до уточнених річних планових показників);

Таблиця 2.6

Надходження спеціального фонду бюджету Чернівецької міської територіальної громади в 2021-2023 рр. тис. грн.

Показники	Уточнений план на 2024 рік	Фактичні надходження		
		Станом на 01.01.2024	Станом на 01.01.2023	Станом на 01.01.2022
Екологічний податок	1000,0	993,4	994,5	874,0
Кошти від відшкодування втрат сіл. госп. та лісгосп. виробництва	90,8	194,3	245,4	87,7
Інші надходження до фондів охорони навколишнього природного середовища	0,0	11,9	0,0	66,0
Грошові стягнення за шкоду, заподіяну навколишньому середовищу	70,0	269,0	141,3	0,026
Плата за гарантії, надані міськими радами	0,013	0,113	0,013	
Відсотки за користування довгостроковим кредитом (житло молодим сім'я)	30,4	30,4	41,3	2,1
Надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту	8197,7	11695,9	2192,7	4120,2
Власні надходження бюджетних установ	236380,8	230738,5	70927,6	74150,8
Надходження коштів від відчуження майна комунальної власності	60000,0	55528,3	39558,8	5019,7
Кошти від продажу землі	124031,5	127602,9	94339,7	32178,9
Цільові фонди, утворені місцевими радами	11598,7	17612,0	8625,0	13736,1
Всього доходів спеціального фонду (без трансфертів)	441399,9	444676,6	217066,4	130235,5

Джерело: розраховано автором за даними [29].

- 55,5 млн. грн коштів від відчуження майна комунальної власності (приватизації), недоотримано 4,5 млн. грн або 7,5% до уточнених річних планових показників;

-11,7 млн. грн коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту, понад план отримано – 3,5 млн. грн або 42,7% до уточнених річних показників. Порівняно з 2022 роком надходження зросли на 9,5 млн. грн або в 5,3 рази, внаслідок сплати заборгованості окремими платниками.

До цільового фонду, утвореного міською радою надійшло 17,6 млн. грн або 151,8% до уточненого річного плану (+6,0 млн. грн). Порівняно з 2022 роком надходження збільшились на 9,0 млн. грн або в 2 рази, порівняно з 2021 роком надходження зросли 3,9 млн. грн або на 28,5%.

Отже, у період з 2021 по 2023 роки розвиток економіки в Україні був змушений зіштовхнулася з великою кількістю перешкод, зокрема пандемією COVID-19, повномасштабним вторгненням РФ, та мільйонами вимушено переміщених осіб по всій Україні та за кордоном. Безперечно такі глобальні фактори впливу не могли не залишити свого відбитку на діяльності органів місцевого самоврядування. Три останні роки характеризуються динамічністю змін в дохідній частині місцевих бюджетів.

На прикладі доходів бюджету Чернівецької міської територіальної громади було виявлено значне зростання надходжень у 2022 році з податку на доходи фізичних осіб за рахунок збільшення чисельності та середньої заробітної плати військовослужбовців, з 1 жовтня 2023 відбулися законодавчі зміни, які в 2024 році призведуть до зменшення надходжень з податку на доходи фізичних осіб. Зокрема було і помірне збільшення надходжень, воно більш характерне для місцевих податків і зборів. Окрім цього, у 2022 році було скорочення у 2-3 рази в порівнянні з попередніми періодами надходження з акцизного податку з вироблених в Україні та з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (пальне), адже були встановлені зменшені ставки акцизного податку. Проте, загальний вектор доходів

бюджету має позитивну динаміку, що слугує індикатором того що місцеві бюджети адаптувалися до змін та продовжують нарощувати свій економічний потенціал.

Порівнюючи динаміку зміни питомої ваги трансфертів у складі усіх доходів бюджету Чернівецької міської територіальної громади прослідковується її поступове зменшення, що свідчить про збільшення самостійності місцевого бюджету та покращення фінансової спроможності.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ СТАБІЛЬНОГО НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТІВ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ДОХОДАМИ В УКРАЇНІ

3.1 Актуальні проблеми наповнення бюджетів міських територіальних громад в Україні

Повномасштабне військове вторгнення на територію України значною мірою вплинуло на стійкість вітчизняної економіки, що відобразилося на виконанні бюджетів усіх рівнів. Для забезпечення безперервного функціонування держави були вжиті необхідні заходи, згідно з якими бюджети країни переорієнтовано на військові й оборонні цілі та здійснення захищених соціальних видатків. Варто також зазначити, що разом із тим, витрати державного та місцевих бюджетів зростають під тиском військових та соціальних видатків, відповідно до цього зростає і обсяг бюджетного дефіциту

Проблеми наповнення місцевих бюджетів в Україні в умовах війни є одними з найбільш важливих питань у фінансовій політиці України. В умовах воєнного стану важливо підтримувати економічний фронт, наповнюючи місцеві бюджети, від цього залежатиме допомога армії, підтримка населення, ліквідація наслідків вторгнення. Відповідно, рішення місцевих органів влади має бути особливо зваженим та чітко базуватися на нормах законодавства, що стрімко змінюються. Не можна дозволити витратити бюджетні кошти неефективно чи неекономно. Потрібно зважати на виклики війни.

Війна на в Україні негативно впливає на формування доходів місцевих бюджетів через ряд складних проблем:

Економічні збитки: Військові дії на сході країни спричиняють значні економічні збитки, зокрема, зниження виробництва, зруйнування інфраструктури, переселення населення. Це призводить до зменшення обсягів виробництва та обігу

товарів і послуг, що впливає на обсяги податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Зменшення податкових надходжень: Збільшення безробіття та зниження економічної активності у зоні конфлікту призводять до зменшення обсягів оподаткування, зокрема, прибуткових та податків на доходи фізичних осіб.

Зниження інвестиційного потенціалу: Військовий конфлікт створює нестабільність та ризики для інвесторів, що призводить до зменшення інвестиційного потенціалу регіону. Це може обмежити можливості місцевих влад для залучення інвестицій для розвитку інфраструктури та економіки.

Погіршення фінансової стійкості: Нестабільна ситуація на сході країни може призводити до непередбачуваності фінансових потоків та збільшення витрат на забезпечення безпеки та захисту інфраструктури. Це ускладнює планування та управління фінансами місцевих бюджетів.

Неспроможність збирати податки: У зоні конфлікту може бути складно збирати податки через відсутність контролю державних органів, корупцію, та відмовку громадян від сплати податків у зв'язку з економічною нестабільністю та небезпекою.

Окрім проблем пов'язаних із війною формування доходів місцевих бюджетів в Україні стикається з рядом проблем, які впливають на їхню стійкість і ефективність. Деякі з них включають:

Недостатність податкових надходжень: Низький рівень ефективності податкової системи, значна тіньова економіка, висока рівень корупції та неплатоспроможність платників податків ускладнюють збір податків, що призводить до недостатнього рівня податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Залежність від трансфертів: Велика частина доходів місцевих бюджетів надходить у формі трансфертів від центрального уряду. Ця залежність створює ризик для фінансової стійкості місцевих органів влади та обмежує їхню фінансову автономію.

Нерівномірний розвиток: Нерівномірний розвиток регіонів та різниця в економічному потенціалі між ними призводить до нерівності у доходах місцевих бюджетів. Регіони з низьким рівнем розвитку часто мають обмежені можливості для збирання податків та отримання інвестицій.

Недостатність управління фінансами: Недостатня прозорість, відкритість та ефективність управління фінансами на місцевому рівні може спричиняти втрати та недоотримання доходів, а також може призводити до неефективного використання фінансових ресурсів.

Рішення цих проблем потребує комплексного підходу та спільних зусиль з боку центральних та місцевих органів влади, а також залучення громадськості та експертного середовища.

Також, місцевим територіальним громадам слід вирішувати питання зі створення додаткових робочих місць та організації роботи суб'єктів малого підприємництва, що сприятиме наповненню місцевих бюджетів. Це питання було досить актуальним, ще до війни з РФ, а під час повномасштабного вторгнення лише посилювалося. Адже мала кількість робочих місць не сприятиме наповненню місцевих бюджетів і це є головною проблемою звичайно після завершення військових дій та війни з РФ. Україна буде відчувати брак робочих місць, через те, що низький рівень заробітних плат та зменшення кількості населення в Україні. Але з початком відновлення ситуація буде поступово змінюватися на користь України.

Отже, існує багато проблем щодо наповнення місцевих бюджетів під час війни з РФ. Однак, необхідно забезпечити стабільність формування дохідної бази місцевих бюджетів на вільних від окупантів та деокупованих територіях. Важливою проблемою, яка потребує нині вирішення є забезпечення сталості наповнення місцевих бюджетів та збільшення дохідної бази у зв'язку із зростанням громадян у західній та центральній Україні, які є внутрішньо переміщеними через повномасштабну війну з РФ.

3.2. Практичні пропозиції та рекомендації щодо збільшення доходів бюджетів міських територіальних громад

Аналіз процесу формування місцевого бюджету в умовах децентралізації та війни вказує на те, що у країні існує досить розвинута система акумуляції доходів для місцевих бюджетів. Це може свідчити про ефективне функціонування механізмів збору податків та інших джерел фінансування на рівні місцевих установ і органів влади. Така ситуація може бути сприятливою для сталого розвитку територіальних громад та забезпечення їхніх потреб і проектів.

У той же час, цей аналіз виявляє існування інститутів та механізмів, які ще не належним чином узгоджені й вимагають подальшого вдосконалення. Збільшення частини доходів місцевих бюджетів свідчить про зростання впливу процесу реформування суспільних фінансів на розширення їх бази. Такий розвиток може вказувати на поступове усунення недоліків у системі фінансування і на його потенційне зміцнення для підтримки розвитку місцевих громад та економічного зростання в цілому.

Удосконалення системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування можливе за умови реалізації наступних заходів: розширення переліку власних доходів місцевих бюджетів, удосконалення системи стратегічного і тактичного планування з урахуванням тенденцій розвитку системи формування місцевих бюджетів, міжбюджетних відносин, стимулювання підприємництва та створення нових робочих місць, реалізації інших заходів та запровадження стимулів щодо підвищення офіційної та зниження неформальної зайнятості [37].

Необхідно також посилити виконання принципів прозорості та гласності у процесі прийняття рішень при формуванні і використанні фінансових ресурсів бюджетних організацій, складанні звітів по виконанню бюджету, аналітичної оцінки ефективності управління місцевими фінансами, фінансових результатів територіальних громад і бюджетних установ, підвищення рівня їх відповідальності

за формування дохідних частин, підвищення ефективності використання наявних бюджетних коштів. Водночас доцільно розширити можливості органів місцевого самоврядування на законодавчому рівні щодо збільшення джерел формування місцевих бюджетів (наприклад, самостійно обирати із встановленого обмеженого переліку цільові податки чи збори і ставки на них) [11, 72].

Підвищення ефективності процесу формування місцевого бюджету вимагає врахування перспективних напрямків бюджетної політики та її взаємоузгодження з стратегією економічного і соціально-культурного розвитку країни, продовження горизонту бюджетного планування, розширення фінансових повноважень місцевих органів самоврядування з одночасним посиленням їх відповідальності за досягнення визначених цілей. Окремі науковці вважають, що важливим є створення належних ефективних фінансових стимулів та умов «для забезпечення виконання місцевими органами влади і територіальними громадами власних і делегованих повноважень» [36, с.130]. Зміни в законодавстві це найефективніший спосіб збільшення надходжень до місцевих бюджетів. Саме тому, наведемо декілька практичних пропозицій:

1. Щодо сплати податку на доходи фізичних осіб за місцем здійснення діяльності структурних підрозділів та збільшення надходжень до місцевих бюджетів.

Згідно роз'яснень податкових органів податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) підлягає сплаті до відповідного бюджету за місцезнаходженням власних чи орендованих будівель (приміщень), де розташовані структурні підрозділи в тому числі без статусу відокремлених за відповідних найманих працівників.

Разом з тим, окремі підприємства беручи до уваги чинні норми Бюджетного та Податкового кодексів України, інформують органи місцевого самоврядування про відсутність підстав для перерахування ПДФО до місцевих бюджетів за місцем здійснення діяльності структурних підрозділів, що не мають статусу відокремлених.

З метою справедливого розподілу фінансових ресурсів між бюджетами місцевого самоврядування, необхідним є внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України, в частині передбачення обов'язку юридичної особи щодо сплати (перерахування) податку на доходи фізичних осіб за працівників своїх підрозділів, що не мають статусу відокремлених, до відповідного бюджету за місцем здійснення діяльності цих підрозділів.

Крім того, необхідним є передбачення відповідальності для платників за порушення порядку сплати ПДФО до відповідного бюджету та встановлення контролю з боку контролюючих органів за дотриманням платниками вимог податкового законодавства, зокрема в частині сплати ПДФО до відповідного бюджету за місцем здійснення діяльності підрозділів, що не мають статусу відокремлених.

Також, потрібно внести зміни до форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску, затвердженого наказом Мінфіну від 13.01.2015 року №4, зі змінами, в частині передбачення обов'язку заповнення цього Податкового розрахунку по кожному структурному підрозділу (в тому числі за структурні підрозділи, які не мають статусу відокремлених) із зазначенням КАТОТТГ відповідних територіальних громад. Зазначена інформація має бути доступною для перегляду у податкових органах за місцезнаходженням таких підрозділів.

Крім того, пропонуємо передбачити в Податковому кодексі України обов'язок податкових органів щодо щоквартального надання органам місцевого самоврядування через Електронний кабінет зведеної інформації у розрізі суб'єктів господарювання (їх структурних підрозділів) про кількість найманих працівників, розмір заробітної плати, суми податку на доходи фізичних осіб, сформованих на підставі вищенаведених Податкових розрахунків.

З метою збільшення надходжень податку на доходи фізичних осіб, пропонуємо відновити повноваження органів місцевого самоврядування, в частині здійснення, на відповідних територіях, контролю за додержанням законодавства про працю та зайнятість населення та відповідно накладення штрафів у разі виявлення порушень.

2. Наповнення Реєстру речових прав на нерухоме майно.

Наразі існує значний відсоток нерухомого майна, яке не внесене до Реєстру речових прав на нерухоме майно або Реєстру прав власності на нерухоме, наявні випадки коли в Реєстрах відсутні площі приміщень, що унеможлиблює здійснити нарахування податку, відсутні відмітки про припинення права власності на нерухоме майно, використання об'єктів нерухомості, що не здані в експлуатацію, відповідно не зареєстроване речове право на нерухоме майно.

Наразі, реєстрація речових прав на нерухоме майно, перенесення до Реєстру речових прав інформації з Реєстру прав власності здійснюється виключно за заявницьким принципом.

Пропонуємо передбачити обов'язок для фізичних та юридичних осіб, нерухоме майно яких не внесене до Реєстру речових прав на нерухоме майно, в тому числі, і перенесення інформації з Реєстру прав власності на нерухоме майно, впродовж 2-3 років, зареєструвати відповідні речові права.

3. Згідно пункту 42.2. статті 42 ПКУ, документи вважаються належним чином врученими, якщо вони надіслані за адресою (місцезнаходженням, податковою адресою) платника податків рекомендованим листом з повідомленням про вручення або особисто вручені платнику податків (його представнику).

Вартість надсилання лише одного рекомендованого листа орієнтовно 50 грн, кількість отримувачів ППР по Чернівецькій громаді біля 25 тис. фізичних осіб, орієнтовні витрати для надсилання - 1,25 млн. грн.

Враховуючи зазначене, необхідним є внесення змін до ПКУ, в частині передбачення норми щодо надсилання податкових повідомлень – рішень про

сплату податку на майно (плата за землю та податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) через мобільний застосунок Дія.

4. Враховуючи, що найбільшими платниками екологічного податку на території міста є підприємства, що належать до комунальної власності Чернівецької міської територіальної громади, необхідно внести зміни до статті 69-1 Бюджетного кодексу України (надходження спеціального фонду місцевих бюджетів) передбачивши, що до бюджетів місцевого самоврядування зараховується 50 відсотків екологічного податку, враховуючи екологічний податок, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення.

5. У 2024 році транспортний податок сплачується за легкові автомобілі: з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року – 2 662 500 грн. (п. 267.2 статті 267 Податкового кодексу України).

З метою розширення бази оподаткування та збільшення надходжень транспортного податку, що зараховується до місцевих бюджетів, необхідно внести зміни до Податкового кодексу України, в частині зменшення середньоринкової вартості автомобілів, що підлягають оподаткуванню (наприклад, понад 100 розмірів МЗП).

6. Перегляд та збільшення ставок державного мита, визначених статтею 3 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито».

Ставки державного мита, наприклад за реєстрацію шлюбу наразі складають 0,85 грн, за повторну видачу свідоцтв про реєстрацію актів цивільного стану – 0,51 грн. Разом з тим, при перерахуванні держмита до бюджету комісія за послуги банку в рази перевищує сам платіж.

7. Пропозиції щодо збільшення штрафних санкцій за правопорушення, визначені Кодексом України про адміністративні правопорушення (табл. 3.1).

Таблиця 2.6

Розмір штрафів накладених адміністративними комісіями

Статті	Назва Статті	Для громадян / грн	Для підприємці в/ грн	Пропозиції (для громадян) /грн	Пропозиції (для підприємців)/ грн
ст. 155 КУпАП	Порушення правил торгівлі і надання послуг	Від 17-170	----	від 340-1360	----
ст. 159 КУпАП	Порушення правил торгівлі на ринках	Попередження або 17-51	Попередження або 51-199	від 340-1360	від 850 до 1700
Ст. 179 КУпАП	Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві	від 51-85	від 68-102	від 340-1360	----
Ст. 180 КУпАП	Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння	від 102-136	----	850 - 3400	----
Ст. 182 КУпАП	Порушення вимог законодавства та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях	Попередження або 85-255	255- 510	255- 850	850-1700

8. Відповідно до підпункту 268.2.2 пункту 268.2 статті 268 Податкового кодексу України, платниками туристичного збору не можуть бути:

б) особи визначені підпунктом "в" підпункту 14.1.213 пункту 14.1 статті 14 ПКУ (фізичні особи - резиденти - фізичні особи, які мають місце проживання в Україні), які прибули у відрядження або тимчасово розміщуються у місцях проживання (ночівлі), визначених підпунктом "б" підпункту 268.5.1 пункту 268.5 статті 268 ПКУ (житлових будинках, прибудовах до житлового будинку, квартирах, котеджах, кімнатах, садових будинках, дачних будинках, будь-яких інших об'єктах, що

використовуються для тимчасового проживання (ночівлі)), що належать фізичним особам на праві власності або на праві користування за договором найму.

З метою збільшення дохідної частини бюджетів місцевого самоврядування пропонуємо внести зміни до Податкового кодексу України, а саме: в підпункті 268.2.2 пункту 268.2 статті 268 вилучити слова «прибули у відрядження або».

Отже, сучасні економічні реалії, спричиненні повномасштабним вторгненням РФ на територію України, призвели до суттєвих законодавчих змін. Покращення і вдосконалення законодавства у фіскальній сфері є найефективнішим механізмом для покращення стабільності формування доходів місцевих бюджетів. Зокрема, збільшення ставок місцевих податків, зміна та удосконалення умов отримання пільги з певних податків, а також посилення контролю за справлянням надходжень до місцевих бюджетів дозволять розширити, як базу оподаткування, так і розмір доходів місцевих бюджетів.

Війна у XXI столітті це в першу чергу протистояння економік двох держав, без стійкої економіки неможливе існування потужної військово-політичної позиції. Найбільш сприятливою умовою для процвітання економіки в державі є здорова конкуренція, яка полягає у дотриманні правил, правових норм та законів усіма суб'єктами. Для досягнення такого результату варто посилити податковий контроль та відмінити мораторій на перевірки для бізнесу. На мою думку, війна це не привід для покращення комфорту суб'єктів господарювання, а навпаки стимул для вжиття всіх необхідних заходів для зменшення тінізації економіки. Державні податкові органи через відсутність достатньої кількості штатних працівників, не мають змоги в повному обсязі здійснювати покладені на них повноваження у сфері контролю за справлянням місцевих податків і зборів. Тому, для збільшення доходів місцевих бюджетів можна розширити повноваження органів місцевого самоврядування у сфері контролю за справлянням місцевих податків і зборів.

ВИСНОВКИ

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України актуалізувало питання стабільності та безперебійної роботи органів місцевого самоврядування, які потребують відповідного фінансового забезпечення. Згідно з законодавством України, доходи місцевих бюджетів формуються з власних та закріплених джерел, а також за рахунок державних трансфертів. Реформа децентралізації сприяла покращенню доходної бази місцевих бюджетів, включаючи податкові та неподаткові надходження, а також інші джерела фінансування.

Доходам місцевих бюджетів характерна складна структура, яка складається з загального та спеціального фонду, а також трансфертів. Окрім цього, усі доходи місцевих бюджетів розділяють на податкові та неподаткові надходження. Згідно з Бюджетним кодексом України, місцеві податки і збори повністю зараховуються до місцевих бюджетів. Натомість загальнодержавні податки і збори зараховуються як до місцевого, так і до державного бюджету з конкретно визначеними частками. Законодавством заборонено встановлювати загальнодержавні податки або збори, які не передбачені Податковим кодексом України. Таким чином, система розподілу податкових надходжень має важливе значення для фінансового забезпечення місцевих програм і ініціатив, забезпечуючи фінансування на місцевому рівні з урахуванням конкретних потреб та умов кожної місцевої громади.

Був проведений аналіз структури доходів бюджету Чернівецької міської територіальної громади за період з 2021 по 2023 рік. Досліджено відносну вагу загального та спеціального фондів, а також міжбюджетних трансфертів. Було визначено рівень залежності бюджету Чернівецької міської територіальної громади від державного бюджету. Проаналізовано структуру доходів загального фонду, виявлені основні відхилення та роз'яснено причини цих змін. Окремо звернули увагу на найбільший податок за обсягом – податок на доходи фізичних осіб, та роз'яснено зміни, що відбулися в його надходженні протягом 2021-2023 років.

Охарактеризували динаміку надходжень бюджету Чернівецької міської територіальної громади у 2021-2023 роках окремо по загальному та спеціальному фонду. Було продемонстровано структуру місцевих податків і зборів та визначено питому вагу найбільших надходжень. Виокремили основні відхилення в динаміці та встановили причинно-наслідковий зв'язок.

Виявлено основні проблеми у дохідній частині місцевих бюджетів, зокрема, недостатній обсяг доходів та значна залежність від міжбюджетних трансфертів. Також, охарактеризовано як вплинуло повномасштабне вторгнення РФ на доходи місцевих бюджетів в Україні. Окрім цього, наведено приклади перманентний проблем в частині формування доходів місцевих бюджетів.

Запропоновано шляхи вирішення цих проблем, зокрема, зміцнення фіскального значення податкових надходжень. Надано рекомендації щодо можливих заходів для збільшення доходів місцевих бюджетів, зокрема зміни в законодавстві, які стосуються податку на доходи фізичних осіб, місцевих податків та зборів та інших неподаткових надходжень.

Отже, дохідна частина бюджету територіальних громад має великий потенціал і при правильному реформуванні, а в подальшому і управлінні здатна створити міцний фундамент для економічного добробуту суспільства та держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранов С. В. Проблемні питання процесу бюджетної децентралізації в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №3. С. 119.
2. Бобровська О. Ю., Крушельницька Т. А., Матвєєва О. Ю., Трещов М. М., Шевченко Л. Г. Управління фінансовими ресурсами та бюджетом територіальних громад, Дніпро. 2018. С. 128.
3. Волохова І. С., Шикіна Н. А., Волкова О. Г. Фінанси: навчальний посібник. Одеса: Одеський національний економічний університет, 2018. С. 67.
4. Борин В. П., Булавинець В. М. Теоретичні засади бюджетних трансфертів як інструмента фінансового регулювання суспільного добробуту. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 5/1. С. 11-17.
5. Бухтіярова І. О. Правове регулювання оподаткування нерухомості в Україні. 2021. С. 286.
6. Гостєва О. Ю. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, як можливість поповнення місцевих бюджетів. *Економіка та право*. 2020. №2. С. 79-84.
7. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення 11.04.2024).
8. Горин В. П., Савчук С. В. Резерви нарощування фінансових ресурсів територіальних громад в умовах воєнного стану. *Агросвіт*. 2023. № 13. С. 11- 20.
9. Гусак О. С. Роль місцевого оподаткування у структурі доходів місцевих бюджетів України. Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю. 2021. С. 85-88.
10. Дем'янчук О. П., Сахарук, Н. Л. Формування доходів місцевого бюджету в умовах бюджетно-податкових реформ в Україні. «Економіка». 2020. С. 47-54.
11. Дорош В. Ю Наукові підходи до ідентифікації поняття "доходи місцевих бюджетів". *Економічний форум*. 2016. № 3. С. 72.

12. Доходи і видатки місцевих бюджетів: коротко Децентралізація в Україні. URL: <https://cutt.ly/ZMI0G56> (дата звернення 15.04.2024).
13. Дребот Н. П., Семеген І. Б. Реформа децентралізації в Україні: поточний стан та перспективи розвитку. Науковий вісник НЛТУ України. 2019. № 4. С. 24–27.
14. Другий етап децентралізації в Україні URL: <https://decentralization.gov.ua/about> (дата звернення 12.04.2024).
15. Дуб А. Р. Фінансові механізми державної підтримки соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. *Проблеми економіки*. 2019. № 1. С. 52–58.
16. Дубина М.К., Попело О.С., Тарасенко О. О. Інституційні трансформації фінансової системи України в умовах розвитку цифрової економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. №1. С. 91–110.
17. Дяченко С.А. Аналіз розвитку інституту місцевих бюджетів в Україні: тенденції та прогнози. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. №8. С. 63–69.
18. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118401341> (дата звернення 11 квітня 2024 р.).
19. Західна О. Р., Петришин Х. Р. Бюджетна децентралізація: аналіз її впровадження в Україні та світі. *Молодий вчений*. 2022. № 4. С. 80–86.
20. Катан Л.І. Формування місцевих бюджетів в умовах реформування суспільних фінансів України. *Агросвіт*. 2020. № 3. С. 3–12.
21. Кириленко О.П., Бюджетна система. *Економічна думка*. Тернопіль: 2021. С. 424.
22. Кульчицький М. І., Пазовська Л. Е. Тенденції та проблеми формування доходів місцевих бюджетів в Україні. *Економіка, бізнес та управління*. 2019. № 3. С. 296–301.
23. Ломачинська І. А. Діагностика інституційного середовища фінансової системи України та його впливу на фінансовий розвиток. *Економічні науки*. 2020. № 4. С. 247–254.

24. Маршук Л. М., Мовчан Д. О., Покойовий О. О. Особливості фінансової системи в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. С. 134-139. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1228> (дата звернення: 12.03.2024).

25. Мороз Я. В. Аналіз формування доходів місцевих бюджетів в Україні під час дії воєнного стану. *Фінансове забезпечення економіки*. 2020. С. 66-69.

26. Онищук І.І. Виконання доходів місцевих бюджетів. Децентралізація задля демократії – Україна. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15570> (дата звернення: 12.03.2024).

27. Польова, О. Децентралізація у забезпеченні сталого економічного та соціального розвитку територіальних громад URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-53> (дата звернення: 21.03.2024).

28. Основи економічних знань. Бібліотека економіста .URL: <https://library.if.ua/book/41/2809.html> (дата звернення: 21.03.2024).

29. Офіційний портал Чернівецької міської ради URL: <https://www.city.cv.ua/city/budget>.

30. Пасічний М. Д. Фінансова політика держави. *Економіка та суспільство*. Київ. 2019. С. 440.

31. Податковий кодекс України: Закон України від 22.12.2011 р. № 4279-VI, зі змінами / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275517> (дата звернення: 12.04.2024).

32. Качула С.В. Фактори модернізації державної фінансової політики у системі соціального розвитку суспільства. *Фінансовий простір*. 2019. № 1 (33). С. 41-54.

33. Про схвалення Прогнозу економічного й соціального розвитку України на 2022- 2024 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2021 № 586 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-2021-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 12.04.2024).

34. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 12.04.2024).

35. Класифікація доходів бюджету.: Наказ Міністерства фінансів України від 14.01.2020 № 11. URL: <https://buhgalter911.com/spravochniki/byudzhethnayaklassifikaciya.html> (дата звернення: 5.04.2024).

36. Сидор І. П., Коваль С. Л. Фінансові аспекти функціонування територіальних громад: теоретико-концептуальний зріз. *Економічні студії*. 2021. № 1. С. 130.

37. Сірик З. Фінансова децентралізація як передумова нарощення потенціалу місцевого самоврядування в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2020. №1. С. 10-20. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20201\(141\)/sep20201\(141\)_010_SirykZ.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20201(141)/sep20201(141)_010_SirykZ.pdf) (дата звернення: 22.04.2024).

38. Татарин Н. Б., Войтович В. В. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 11. С. 159-162.

39. Тімашов В. О., Севастьяненко О. В. Фінансова система України: правова характеристика та законодавче регулювання. *Право і суспільство*. 2021. № 2. С.134–139.

40. Фалібога Н. Ю. Фінансова спроможність бюджетів перспективних ОТГ. *Економіка та суспільство*. Київ. 2017. С. 32.

41. Форкун І. С. Комплексна оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів як індикатор підвищення рівня бюджетного менеджменту в умовах реформи децентралізації владних повноважень. *Modeling the development of the economic systems*. 2021. № 2. С. 46-53.

42. Чеберяко О. К. Бюджетна політика України у сфері доходів як базис перспективного економічного розвитку. 2019. № 5. С. 41–47.

43. Чеберяко О. В. Вплив фінансової децентралізації на формування доходів місцевих бюджетів. *Економічний вісник університету*. 2017. С. 316-326.

44. Чернівецька міська об'єднана територіальна громада: Портал «Децентралізація» URL: <https://decentralization.gov.ua>. (дата звернення: 13.04.2024).

45. Шевчук І.Л., Черепанова В.О., Ставерська Т.О., Бюджетна система. Навч. посіб., . Харків 2015. С. 27

46. Шубенко І., Мороз Я. Прогноз та шляхи сталості формування доходів місцевих бюджетів у період воєнного стану в Україні. *Фінансові інструменти регіонального розвитку*. Житомир. 2022. С.129-134.